

3. PODER I SOCIETAT ALS COMTATS PRECATALANS (870-1010)

FERNANDO ARNÓ GARCÍA DE LA BARRERA

L'estudi actual de les dinàmiques polítiques i socials segle X presenta un caràcter innovador si observem el debat historiogràfic de les últimes dècades del segle XX. No serà fins als anys setanta que els historiadors començaran a preocupar-se pels dits feudalismes «perifèrics». Bonnassie serà el pare d'aquest corrent relatiu al període prefeudal i feudal català. Llavors també es produirà una evolució dintre del debat historiogràfic que afecta el feudalisme, sobretot perquè els assumptes socials prendran més força, permetent una millor aproximació a la societat i economia de l'època, allunyant l'objectiu de les institucions i apropant-lo als individus.

Durant la mateixa dècada, sorgeixen explicacions que proposen la formació d'un feudalisme ràpid, que en poques dècades va provocar un canvi bruscat i dramàtic entre un món amb pervivències de l'Antiguitat (que segons ells arribaria fins al segle X) i un món feudalitzat (ja des de principis del segle XI). Per aquest caràcter de mutació sobtada, totes aquestes tesis són englobades dintre d'un corrent historiogràfic conegut per «mutacionisme».

Durant les dues últimes dècades del segle XX hem assistit a

la publicació d'una ingent documentació procedent de cartorals de monestirs i d'arxius episcopals i capitulars, entre d'altres. Aquest volum documental, juntament amb l'interès que desperten els assumptes socials del feudalisme, conforma una nova i extensa base documental i teòrica gràcies a la qual podem apropar-nos al període amb nous punts de vista. Així, els darrers estudis de la passada centúria, amb obres de Feliu, Freedman o Sabaté, refuten les bases del «mutacionisme», en la mesura que no es comprova una perduració dels elements de l'Antiguitat (com l'esclavisme), ni un canvi bruscat i immediat, sinó una lenta i gradual evolució sociopolítica, així com determinades dinàmiques socials que provocarien un procés de feudalització que s'iniciaria durant el segle IX i que no conclouria a l'any mil —tal i com admet el «mutacionisme»—, sinó fins ben entrat el segle XII.

D'antuvi, el poder comtal es va transformar progressivament. A mesura que pugui allunyar-se i deslligar-se del poder carolingi, iniciarà una dinàmica de consolidació de la seva imatge i de la seva cort, però, mancat de bases contundents, a mitjan segle X haurà d'admetre l'heretabilitat i la patrimonialització en els seus delegats. Aquest procés permetrà la creació de senyories i la fragmentació de la jurisdicció comtal. Per tant, els grans beneficiats a finals del segle X aniran essent els delegats comtals.

El procés del poder laic també afectarà l'Església. Les institucions eclesiàstiques iniciaran un procés de concentració patrimonial i de drets. Aquestes acumulacions i drets i l'augment de prestigi de les seues episcopals i dels monestirs els convertiran en institucions atraients per al poder laic, que projectarà sobre ells un afany de control social, polític i patrimonial. Es percep un clar interès comtal en monestirs com Tavèrnoles i un esforç dels llinatges comtals, vescomtals i baronials per inserir membres de les seves famílies dintre dels càrrecs eclesiàstics més importants i amb més poder econòmic i polític.

L'element central del creixement de l'època serà la frontera: en la mesura que els poders eclesiàstics i laics puguin inserir-se dintre de l'espai de frontera i dels seus interessos, podran adquirir unes majors bases patrimonial, jurisdiccional i polític. Precisament, l'Urgell serà —juntament amb Barcelona— el comtat que més avançarà envers la frontera durant els segles X-XI.

En definitiva, durant el segle X, tant el poder laic com l'eclesiàstic, realitzen uns processos de patrimonialització, amb concentració de terres i béns; senyorialització, amb la creació de senyories, i d'inserció a la frontera. Els canvis que en el segle XI menaran cap al feudalisme no seran, doncs, sobtats, sinó que s'assenten en aquestes tres dinàmiques ja establertes en la centúria precedent.